

Tornio 400 -juhlavuoden päätöskonsertin visuaalinen toteutus

Matti Adolfsen | Ammattiopisto Lappia

Tuomas Rajaniemi | Ammattiopisto Lappia

Matthias Remes | Ammattiopisto Lappia

Tässä tekstissä valotamme prosessia, jossa teknologinen työryhmä tuottaa teemakonsertin visuaalisen ilmeen ja jatkumon. Tornio 400 -juhlavuoden päätöskonsertin käsikirjoituksen pohjalta ymmärrettiin, että yli 100 vuoden ajanjaksolle rakentuva, hyvinkin erilaisten sävellysten kooste vaatii visuaalisen herätteen luomaan tunnelman aikakaudesta ja miljööstä samalla tutustuttaen alkuperäiseen esittävään artistiin.

Työ lähti liikkeelle ymmärryksestä, että varsin suuri osa lauluista esitettäisiin solistinumeroina, ja bändi seisoo paikoillaan vallaten suurimman osan lavasta. Tanssiesityksille jäisi vähänlaisesti tilaa, joten silmänruokaa tarjailtaisiin isolta ruudulta. Perinteinen valkokangas ja videotykki eivät vaikuttaneet hyviltä ratkaisuilta: visualisointeja ei käytetä 100 %:ia konsertin ajasta, joten valkea suorakaide bändin yläpuolella ei olisi hyvä lavastuselementti. Lisäksi konserttien aikana salin sivuseinä olisi auki, joten visualisointien pitäisi näkyä sivukatsomoon. Valkokangas pitäisi ripustaa vinoon ja selvästi salin keskilinjan oikealle puolelle, ettei kangas jäisi tolpan taakse piiloon.

Ratkaisuksi saatiin LED-seinä. Sen käyttökoulutus annettiin koko teknologiryhmälle kuukautta aiemmin Kelekkamessujen tekniikan rakentamisen yhteydessä. Toisin kuin Kelekkamessuilla, tällä kertaa LED-seinä ripustettiin salin takimmaiseen trussilinjaan: se saatiin näin riittävän ylös, jotta esiintyjät eivät peitä kuvaa. LED-seinän musta olemus häipyi mukavasti taustaverhon pimeyteen, joten valosuunnittelussa saatiin täysi vapaus, koska valkokangas ei hyökännyt näkösalille, vaikka valo osui siihen.

Edellisellä sivulla: Tarharyhmä: Beibini asuu Torniossa. Riikka Kempainen, Raisa Huttunen ja tyttöbändi (Riikka Kettunen, Jenni Toivanen, Venla Hyry.) Kuva: Markku Lukkarinniemi, 2022.

Projisoinnin suunnittelu ja kuvien hankinta

Kuvamateriaalin hankinta reilun 100 vuoden aikajanaalla teetti runsaasti töitä. Kuvat piti löytää ja niiden tekijänoikeudet selvittää, piti etsiä kuvasta riittävän suuriresoluutioinen versio ja muuntaa se digitaaliseen muotoon sekä lopuksi ohjelmoida kuvat LED-seinälle. Kuvia ja niiden tekijänoikeuksia piti selvittää aina Yhdysvaltoja myöten Bruno Laakon perikunnalta. Kotimaisista artisteista Harmony Sistersin kuvamateriaalin osalta apuna oli yhtyeen perinnettä vaaliva Adolfsen-sukuseura, jonka kautta sain hyviä vinkkejä. Puolustusvoimien sota-aikainen kuva-arkisto oli juuri avautunut, ja TK-kuvaajien tekijänoikeudet vapautettu julkaisukäyttöön. Arto Junttilan arkistosta löytyi kaikki paikallinen materiaali hyvin, ja tämän päivän artistien kuvat saatiin heiltä suoraan.

Osa materiaalista oli mustavalkeaa ja osa värillistä. Värikuvien värimaailmaa piti korjata aika paljon, jotta visuaalinen yhtenäisyys säilyisi. Muutamia kuvia muutettiin mustavalkoiseksi jatkuvuuden säilyttämiseksi esityksessä. Kuville tehtiin myös ajoja, zoomauksia ja panoroiteja. Siirtymät kuvien välillä ohjelmoitiin. Musiikkia ei synkronoitu aikakoodiin, joten kuvien vaihdot ja efektit ajettiin manuaalisesti.

Työryhmän toiminta oli varsin jouhevaa, ja valo-operaattori oli kuiskausetäisyydellä visualisointeja ajettaessa. Jotain olisi voinut tehdä toisinkin. Esimerkiksi LED-seinän olisi voinut istuttaa aivan näyttämön

”Tuotannon valotilanteita voidaan siis suunnitella hyvissä ajoin ennen varsinaisen näyttämökuvan valmistumista yhteistyössä muun tuotantoryhmän kanssa.”

Poika oli Pohjan Tornioista.
Kuva: Markku Lukkarinniemi, 2022.

oikeaan reunaan ja kääntää trussin vinoon, sillä näyttämön yläosassa oli runsaasti tyhjää tilaa ja 3-ulotteisuus tilassa hyvinkin vapaasti hyödynnettävissä. Tämä olisi ehkä vaikuttanut jonkin verran valojen ripustuksiin, ja se olisi vaatinut yhden suunnittelukierroksen lisää. LED-seinän kirkkaus sisätiloissa on varsin suuri, ja himmentäminen pienentää harmaasävyasteikkoa, mikä piti ottaa huomioon kuvien esikäsittelyssä.

Valosuunnittelu

Lavakartta syntyi Tuomas Lampelan laatiman käsikirjoituksen pohjalta. Normaalin housebändin lisäksi lavalle tuli muutamaa numeroa varten punkbändi, jonka kokoonpano poikkesi housebändistä merkittävästi.

”LED-seinän musta olemus häipyi mukavasti taustaverhon pimeyteen, joten valosuunnittelussa saatiin täysi vapaus, koska valkokangas ei hyökännyt näköksälle, vaikka valo osui siihen.”

Sille rakennettiin rullilla liikkuva riser, joka työnnettiin näiden numeroiden ajaksi lavalle ja sitten taas pois. Sille varattiin tila lavan oikeasta reunasta ja säilytyspaikka heti lavan oikealta puolelta. Lavakartan toimivuuden testaamiseksi Tuomas Rajaniemi teki 3D-mallinnuksen Capture-valosuunnitteluohjelmaan. Ensimmäisessä suunnitteluvaiheessa lava oli vielä symmetrinen, mutta muuttui pian epäsymmetriseksi punkbändin vaatiman tilan vuoksi.

Teatterituotannoissa valosuunnittelija jatkaa tästä eteenpäin lavastussuunnittelijan ja puvustajan kanssa yhteistyössä. Nykyisin mallintamista jatketaan varsin usein virtuaalisesti samalla 3D-visualisointiohjelmistolla lisäämällä malliin valonheittimet ja valaistavat pinnat. Tuotannon valotilanteita voidaan siis suunnitella hyvissä ajoin ennen

Rajumpaa menoa varten oli erillinen siirrettävä stage, jolla punk- bändi Terveet Kädet- toisinto esiintyi.
Kuva: Markku Lukkarinniemi, 2021.

varsinaisen näyttämökuvan valmistumista yhteistyössä muun tuotantoryhmän kanssa.

Koska oli tiedossa, että konsertin keraaliharjoituksesta tehdään televisiotaltiointi, valosuunnittelussa piti kiinnittää huomiota etuvalon laatuun, näyttämökuvan kontrasteihin ja vastavalon määrään/laatuun. Erityisen haasteen aiheutti myös esiintyjien tumma vaatetus, joka tahtoo televisiokuvassa upota mustaan taustaan. Takaseinän värittämisellä päästään tästä ongelmasta ja saadaan samalla kuvaan enemmän kolmiulotteisuutta.

Tekninen toteutus rakentui vasta hankittujen uusien koristevalaisimien ympärille. Stairville vintage bowl -valaisimet (jotka tuotantotiimi välittömästi nimesi ”wokkipanuiksi”) eivät juurikaan tuota valaisutehoa, mutta niitä voidaan käyttää vastavaloa tuot-

tavina koriste-elementteinä: ne muodostavat valoisia palleroita ja tavallaan kätkevät asioita lavalla. Erikoistehosteisiin kuuluivat myös punkbändien lavarakenteisiin kiinnitetyt strobot, joilla saatiin aikaan sähköistä säpinää. Liikkuvia valoja käytettiin maltillisesti varsinkin vanhemman musiikin valaisussa. Valotilanteita tallennettiin varsin vähän tiskiin, ja suurin osa valoista ajettiin manuaalisesti livenä.

Mitä tekisimme toisin? LED-seinä olisi voinut olla alempana. Nyt sen korkeuden saneli samaan trussiin ripustettu valokalusto, jota ei kannattanut laskea alemmas, koska silloin valokalusto olisi tullut väkisin näyttämökuvaan. LED-seinän ripustaminen alemmas olisi voitu toteuttaa rakentamalla takatrussin alapuolelle toinen, lyhyempi

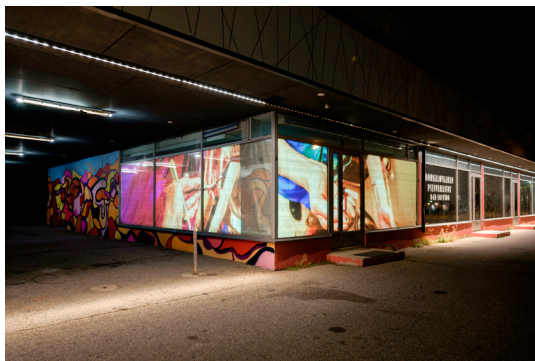
Taiteilijan ja tekniikan yhteistyön hedelmiä

Matti Adolfsen, Lauri Hyvönen ja Riikka Vuorenmaa | Ammattiopisto Lappia

Taustaprojisointi, eli kuvan projisointi valkokankaan takaa yleisölle päin on siinänsä jo vakiintunut tekniikka, ja siihen löytyy kaupallisia välineitä useiltakin valmistajilta. Tekniikka on hyödyllinen tilanteissa, joissa projektori halutaan piilottaa yleisöltä tai suojata säältä tai ilkvallalta. Tekniikan heikkoutena on hotspot eli projektorin linssin näkyminen projisointipinnan läpi. Tätä on joissain tilanteissa mahdollista kiertää sijoittamalla projektori vinoon kankaaseen nähden, jolloin hotspot ei näy yleisölle. Myös kirkkauden heikkeneminen kankaan reunoilla saattaa olla ongelma.

Materiaalit käyttäytyvät hyvin yksilöllisesti heijastuvan ja kohdistuvan valon suhteen. Teatterilavastuksessa hyvin yleinen tylli on edestä valaistuna läpinäkymätön seinä, eli se kätkee esineitä tai ihmisiä. Mutta kun valo kohdistuu kohteisiin tyllin takana, se muuttuu täysin läpinäkyväksi. Hallaharso on myös tuttu materiaali teatteriympäristössä, mutta se käyttäytyy vastaavissa valotilanteissa kuitenkin eri tavoin: se on läpinäkymätön, mutta valon ja varjon muodot tulevat hyvin esiin sen molemmin puolin. Se on suosittu ja edullinen taustaprojisointimateriaali.

Kotiseutupäivien yhteydessä tutustuimme mentoritaiteilija Riikka Vuorenmaan videoteoksiin, joiden projisointi kiinteistöjen ikkunoihin tuntui suunnitteluvaiheessa varsin haastavalta. Oikean taustaprojisointikankaan hankkiminen 13 paikkaan olisi tullut kalliiksi, ja hallaharso ei olisi ollut riittävän näyttävää. Riikka oli kuitenkin löytänyt erinomaisen materiaalin, ekorakennusmuovin. Se osoittautui testeissä erinomaiseksi tähän käyttöön. Tässä kierrätysmuovista valmistetussa kalvossa on runsaasti erikokoisia hiukkasia, jotka toimivat projisoinnissa valoa hajottavana elementtinä, ja siten häivyttävät projektorin linssin hotspotin lähes täysin. Tuomas Rajaniemi dokumentoi kokeilujen tulokset, ja esitteli ne Torniossa tuoreeltaan. Tämä tekniikka näytti hienolta, ja sitä piti päästä testaamaan.

Riikka Vuorenmaan *Vaarat*-kaupunkitaidekokonaisuuden teos *Kampaaja*, 2020, esillä Valtakunnallisten kotiseutupäivien yhteydessä Rovaniemen Korkalovaarassa. Kuva: Santeri Happonen, 2022.

Idea esiteltiin Tornion valokauden avausta suunniteltaessa myös tapahtumaan kutsuille taiteilijoille. Alkuperäinen idea ulkotiloissa projisointiin oli mietitty hallaharson varaan, mutta muoviin siirryttiin kuin yhteisestä sopimuksesta. Muovia viriteltiin pop up -teltojen etuseiniin (Päivi Kilpelän Liquid light sekä Unna Prittisen interaktiivinen teos), hotellin ikkunoihin (Kati Jussin Ensilumi) ja maahan varisseiden lehtien päälle (Ossi Lehtolan teos).

Taustaprojisointia käytettiin myös Levin Aurora-tulevaisuustapahtuman interaktiivisessa teoksessa. Projisointipintana käytetty jääkimpale osoittautui varsin eläväksi materiaaliksi. Koska se oli kiiltävää, valo vain läpäisi sen eikä muodostanut kuvaa lainkaan. Jääkimpaleen takapinnan harjaaminen karkeaksi helpotti tilannetta, mutta silti valtaosa valosta vain kulki jään läpi.

trussilinja. Tämä olisi tehty mieluiten mustasta trussiputkesta, jolloin se olisi piiloutunut mustaan takaseinään mukavasti. Takatruussin olisi voinut laittaa reilusti vinoon ja LED-seinän sijoittaa täysin oikeaan reunaan, jolloin olisi saatu lisää katsojapaikkoja sivukatsomoon. Takaseinän väripesuja olisi voinut käyttää reilummin irrottamaan esiintyjät taustasta, ja vaihtoehtona olisi puvustuksen huolellisen suunnittelun ulottaminen solistien lisäksi myös bändiin.

Tornio 400 -juhlavuoden päätöskonsertin visuaalisen toteutuksen työryhmässä toimivat Tuomas Lampela (käsikirjoitus ja laulujen valinnat), Mimmi Putkonen (valot), Aleksi Keskinen (ääni), Lauri Hyvönen ja Oliver Koivisto (projisoinnit) sekä Matti Adolfsen (kuvatoimittaja). Opetuksesta ja ohjauksesta vastasivat Tuomas Rajaniemi, Matthias Remes ja Matti Adolfsen.

Matti Adolfsen on Ammattiopisto Lappian konservatorion musiikkitekniologian opettaja erityisalueinaan akustiikka, äänittäminen, äänentoisto ja musiikin tietotekniikka. Hänellä on laaja työkokemus alalta muun muassa broadcast-äänilaitteiden ja radiolähtimien suunnittelussa, valmistuksessa ja huollossa (Jutel Oy, Oulu) sekä äänentoisto- ja studiotyössä oman yrityksen kautta. Hän on mukana Meri-Lapin esittävän taiteen organisaatioiden hallinnossa.

Tuomas Rajaniemi on koulutukseltaan medianomi, ja hän toimii ääni- ja valoilmaisuuden opettajana Ammattiopisto Lappiassa.

Matthias Remes on insinööri (AMK) ja musiikkitekniologi. Hän toimii ääni- ja valotekniikan tuntiopettajana Ammattiopisto Lappiassa ja on lisäksi freelancer-tapahtumateknikko.